

מסירת שטחים במקום פיקוח נפש

הנימוקים לאסור

א. "לא תחונם"

1. "משנה - ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים... אין מוכרין להם במחובר לקרקע..."

גמרא - מנהני מילי? אמר רבי יוסי בר חנינא: דאמר קרא 'לא תחנם' - לא תתן להם חנייה בקרקע" (עבודה זרה יט: כ.).

2. "שהזהירנו מהושיב עובדי ע"ז בארצנו, כדי שלא נלמד

כפירתם, והוא אמרו יתברך 'לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי'. ואילו רצה הגוי לעמוד בארצנו, אינו מותר לנו זה, עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואז יהיה אפשר לו לשכון; וזה ייקרא גר תושב, רוצים בזה - שהוא גר לעניין שיהיה מותר לשכון בארץ לבד... ואולם עובד עבודה זרה לא ישכון עמנו ולא נמכור לו נחלה ולא נשכיר. ובביאור בא לנו הפירוש - לא תתן להם חנייה בקרקע" (רמב"ם, ספר המצוות, לא תעשה נ"א).

3. "ולעניין פסק, דבר זה לא נאמר אלא בארץ ובזמנים שהזכרנו,

אבל בחו"ל ובזמנים אלו... מותר; וכל שכן במקומות שאין עבודת האלילים מצויה שם, שדבר זה עיקר איסורו לאותם עובדי עבודה זרה, שהיו אליהם בבתים, ומקטרים ומזבחים להם שם" (חידושי המאירי, עבודה זרה כ.).

ב. מצוות יישוב הארץ

4. "שנצטווינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה

לאבותינו, לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם 'זהורשתם את הארץ וישבתם בה', 'כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה', 'והתנחלתם את הארץ'. ונכפל כזה העניין במצווה זו במקומות אחרים, כאמרו יתברך 'בואו ורשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם', ופרט אותה להם במצווה זו כולה בגבוליה ומצריה, כמו שאמר 'ובואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים' וגו', שלא ינחו ממנה מקום. והראיה שזו מצווה, אמרו ית' בעניין המרגלים: 'עלה רש כאשר דיבר ה' אלהיך לך, אל תירא ואל תחת'. ואמר עוד: 'ובשלוח ה' אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם'. וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה, כתוב 'ותמרו את פי ה' אלהיכם ולא האמתם לו ולא שמעתם בקולו', הוראה שהייתה מצווה, לא ייעוד והבטחה. וזו היא שהחכמים קורין אותה מלחמת מצווה. וכך אמרו בגמרא סוטה: 'אמר רב יהודה: מלחמת יהושע לכבש

- דברי הכל חובה, מלחמת דוד להרווחה - דברי הכל רשות'. ולשון ספרי: 'וירשתה וישבת בה - בזכות שתירש תשב'. ואל תשתבש ותאמר כי המצווה הזאת היא המצווה במלחמת שבעת העממים שנצטוו לאבדם, שנאמר 'החרם תחרימם'. אין הדבר כן; שאנו נצטווינו להרוג האומות ההם בהילחמם עמנו, ואם רצו להשלים - נשלים עמהם ונעזבם בתנאים ידועים; אבל הארץ לא ננית אותה בידם ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות... ומאמרם 'מלחמת יהושע לכבש', תבין כי המצווה הזו היא בכבוש... (רמב"ן, עשין ששכח הרב, מצווה ד').

5. "ועובר על זה ובא לידו אחד מהם ויכול להורגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו, ביטל עשה זה" (ספר החינוך, תכ"ה).

6. "וצ"ע, דנהי דכל המצוות נדחות מפני הסכנה, מכל מקום מצווה זו התורה צוותה ללחום עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס, כמבואר ברמב"ן, ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת מלחמה. אם כן חזינן דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהיא סכנה, ואם כן דחוייה סכנה במקום הזה, ומצווה להרוג אותו אף שיסתכן, וצ"ע" (מנחת חינוך שם).

ג. "עיר הסמוכה לספר"

7. "עובדי כוכבים שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממון - אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה. ובעיר הסמוכה לספר, אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש - יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות, או שערכו מלחמה, או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת" (רמב"ם, הלכות שבת ב', כג.).

8. "עיר הסמוכה לספר - עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות; יוצאין עליהם - שמא ילכדוה, ומשם תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם" (רש"י, עירובין מה.).

הנימוקים להתיר (שיקול מרכזי - פיקוח נפש)

א. שלמה המלך

9. "חירם מלך-צר נשא את-שלמה בעצמי ארזים ובעצי ברזים ובעצי לבן-תפצו. אז יתן המלך שלמה לחירם עשרים עיר בארץ הגליל" (מלכים א ט', יא).

10. "יש בתוכנו, ובהם שלומי אמוני ישראל, הנוטים לחשוב, שאין תורת ה' יכולה, כביכול, לענות על שאלות חדישות, המתעוררות בחברה המודרנית, בעיות חברתיות, כלכליות ומדיניות, שכאילו אין בתורת ה' פיתרון לבעיות אלו ודומיהן. בטענה זאת יש חצי אמת; ואע"פ כן, אין אדם רשאי לקום ולטעון טענות כאלה, אלא אם כן מילא כרסו בש"ס ופוסקים. כי האמת הפשוטה היא שרבות מן הבעיות המטרידות חברה מודרנית, ניתן למצוא להן פיתרון הלכתי סביר בכל דור... אע"פ כן אמרנו, שיש חצי אמת בטענה זאת. שכן יש בתורה שטח מסוים, שבו באו הדברים במתכוון סתומים ועמומים. בשום פנים אין למצוא בתורה תיאור משטר מדיני או כלכלי ברור. אפילו פרשת המלך באה סתומה, עד שגרמה למחלוקת רבותינו בתלמוד, אם היא בכלל מצווה או רשות. ואף שנפסקה הלכה בגדולי הראשונים שזו מצווה, עם זאת גדולי הפרשנים דיברו בחריפות נגד המלכות כשיטת ממשל. ומצווה זו הלא באה להסדיר את המשפט המדיני בחברה שומרת תורה, ומדוע ניתנה בצורה סתומה ועמומה? והדבר נשנה בכמה משטחי החיים הנוגעים לחיי חברה ומדינה. ולדעתי זו כוחה וגדולתה של התורה, שאין בה משטר ברור ומוגדר, לא מדיני ולא כלכלי, ושתי סיבות לדבר:

א. לפי מהותם של שטחי חיים אלה הם ניתנים לשינוי מתקופה לתקופה, ואילו תורת ה' תורת נצח היא, ונמנעה תורה במתכוון מלקבוע בהם תחומים ברורים ומוגדרים.

ב. לא רצתה תורה לכופף את העם לנהוג בחיי החולין שלו במשטר מסוים, והניחה את הבחירה לרצונו החופשי בתחומים אלו.

אך לעומת זאת, נתנה התורה מצוות, שהן בבחינת עקרונות ויסודות, והן עשויות להתאים לכל משטר בכל דור ובכל צורת חיים, ותכליתן היא למנוע את השלילי שבכל משטר אפשרי.

כל הנ"ל אינו שולל 'דעת תורה', ואדרבא, מצאנו במקורות שיש חובה לשאול ב'דעת תורה' גם בעניינים מדיניים וביטחוניים... אין כאן הלכות פסוקות, שעל פיהן ניתן להחליט, אלא שיקול דעת של תורה...

מדובר כאן על משא ומתן מדיני עם שכנינו, שבעקבותיו נחזיר שטחים ואולי נזכה בשלום, ושאלם לא נעשה כן, ננציח את מצב המלחמה ונעמוד לפני סכנות. מה היא סכנה זאת? שמא השמדה פיסית ממש, היינו שיהיה בכוח אויבינו לכבשנו ולהשמידנו ח"ו? האם לזה צריך היתר הלכתי? ושמא משא ומתן והחזרת שטחים יצילונו? אלא שמדובר בסכנה של בידוד מדיני, מניעת אספקת נשק או תמיכה כלכלית וכדומה; האם למצב כזה יש דמיון בהלכה, להיתר או לאסור? האם היה עם ישראל שרוי אי פעם במצב דומה? או שמא ההלכה עוסקת

בכלל במצבים מדיניים עדינים ומסובכים כאלה?

הוא אשר אמרנו לעיל, זה כוחה של ההלכה, שלא התערבה בהלכות המדינה לפרטיהם, וכל השנוי בה הוא כללי יסוד בלבד. ומה שנראה לענ"ד כפשוט ביותר הוא, שהכלל המנחה בכל זה הוא הבטחת בטחונה של האומה בכל מסגרת של משא ומתן על יסוד תפיסה רחבה מאוד של מצוות התורה 'וחי בהם'. ולכן הדיון בהחזרת שטחים או בהחזקתם צריך להתבסס על יסוד פשוט וברור - מה טוב להבטחת הגנתה של המדינה, שהוא קיומה של האומה. זו הלכה שאינה כתובה, ובודאי שאינה נובעת מדין פיקוח נפש, אלא מכוח ההיגיון הפשוט... נותרה בידנו הנחה פשוטה וברורה אחת: השיקול המכריע במקרה זה הוא קיומה וביטחונה של האומה. ולכן ממשלה בישראל, שתגיע למסקנה שוויתור על שטחים ימנע מלחמות ושפיכות דמים ויביא בעקבותיו שלום אמת, רשאית - ואף חייבת - לעשות זאת. ולעומת זה נסיגה, שעלולה לגרום לסיכון ביטחוני כלשהו, אסורה היא לחלוטין" (הרב ח"ד הלוי, תורה שבעל פה כ"א).

ג. דחיית כיבוש הארץ משיקולים כלכליים

11. "הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית" (חגיגה ג:).

4

סרבן דל גאה: סירוב לפקודת פינוי יישובים

שבעיני הרשויות הוא בלתי חוקי, פשוט בעיניי שאין כל איסור בדבר. הרי במקרה הזה המאחז לא נמסר לריבונות ערבית, אלא רק פונה מתושביו היהודיים. ברור שאין איסור לפנות בתים מתושביהם; המדינה עושה זאת מדי פעם גם כדי לסלול כבישים או לבנות תחנות מרכזיות. מעשים אלו הם בכלל סמכויות השלטון הלגיטימיות, למען צרכי הכלל.²⁶

אלו שרואים איסור הלכתי בפינוי מאחז סבורים שמעשה זה מערער את אחיזתנו בארץ, אף אם אין בו מסירה ישירה של שטחים לאויבינו. אך אין כאן מעשה איסור מובהק ומוגדר, כמו חילול שבת או אכילת חזיר, אלא השלכה רחוקה על מערכת מורכבת. לכן נפתח כאן פתח לשיקולים מערכתיים נוספים. סירוב פקודה המוני ישפיע באופן מרחיק לכת על רוח החברה הישראלית וצה"ל. האם בכך לא תתערער אחיזתנו בארץ יותר משיערער אותה כל פינוי שהוא? בשיקול הזה צריך להתחשב אפילו לו היה מדובר על פינוי יישוב ומסירתו לשליטת אויבינו; קל וחומר שזהו שיקול מרכזי כאשר מדובר על שטח שנשאר בכל מקרה בריבונות ישראל.

ישנם הטוענים בלהט שאין ולא יכולה להיות כל סתירה בין ארץ ישראל לעם ישראל. יישוב הארץ בסופו של דבר יתרומם לרוח העם, גם אם בנקודה מסוימת הדברים

לפני עקירת יישובי גוש קטיף, דוברי המתיישבים דיברו על סירוב פקודה המוני, שימנע את הפינוי. למעשה, רק חיילים ספורים סירבו פקודה בזמן ההתנתקות. הדבר הצביע על הלך הרוח הכללי בציונות הדתית, שברובה הגדול רוחשת נאמנות ואהדה למדינת ישראל ולצבאה. ברם, לאחר ההתנתקות נפתח תהליך של חשבון נפש מתמשך בציונות הדתית. רבים טענו שהממלכתיות המופרזת של הדתיים הלאומיים הייתה לנו לרועץ בהתנתקות. שאלת הנאמנות למדינה, וביתר שאת - שאלת הסירוב לפקודת פינוי יישובים, מפלגת מאז את סרוגי הכיפות.

לאור הניתוח שערכנו בפרק הקודם נאמר, שאם הפקודה לפנות יהודים נוגדת את ההלכה, לחייל דתי אסור לציית לה. אם אכן הפקודה אסורה לפי ההלכה, ישנן לחייל הנאמן להלכה שתי תגובות אפשריות. חייל חכם יתחמק מן הפקודה (שזה מהלך לגיטימי בכל מקרה, גם אם אין כאן סתירה חזיתית להלכה); חייל עקשן יסרב בהפגנתיות, מתוך אשליה שסירוב המוני יעכב את המהלך המדיני כולו.

אך האם באמת הפקודה לפנות יישובים יהודיים נוגדת את ההלכה? רבים טוענים שלא, מכמה סיבות.

א. ראשית, כאשר מדובר בפינוי מאחז מתושביו משום

26 כמובן, לאחר הפינוי מוטלת חובה על המדינה לפצות כראוי את מדאיבה ומרגיזה כאחת. ברם, אין היא קשורה באופן ישיר לדיונו.

אינם נראים כך. אני סבור שהטענה הזו מטעה ומשלה. ההלכה מכירה בכך שעל כל צעד ושעל מתנגשים ערכים שונים, ויש צורך להכריע ביניהם. ההלכה פסקה שמותר לצאת מארץ ישראל כדי ללמוד תורה או כדי לישא אישה (רמב"ם, הלכות מלכים ה', ט); ובכך הוכרע שהערכים הללו גוברים בנסיבות מסוימות על ערך יישוב הארץ. כששבי בית שני נמנעו מלכבוש ערים מסוימות, כדי שהעניים יוכלו להתפרנס מהן בשביעית (חגיגה ג ע"ב), הם הכריעו בכך שערכים חברתיים וכלכליים גוברים בנסיבות הללו על ערך יישוב הארץ. יתר על כן: לפעמים אפילו מה שנראה כתורם ליישוב הארץ, פוגע בסופו של חשבון באותו ערך עצמו. החיילים הדתיים שהשתתפו בפינוי מאחזים הבינו זאת.

ב. אך מה לגבי פינוי יישובים ומסירתם לריבונות ערבית? האם במקרה כזה אין חובה לסרב לפקודת פינוי? האמת היא, שכלל לא ברור שיש איסור מן תורה למסור לנוכרים חלקים מארץ ישראל. הרבה רבנים גדולים - חרדים וציונים, ספרדים ואשכנזים - חושבים שמותר למסור שטחים לנוכרים, אם מהלך זה מועיל למדינה ומסייע לביטחונה. כך פסקו הרב עובדיה יוסף, הרב י"ד סולובייצ'יק, הרב א' ליכטנשטיין, הרב ח"ד הלוי, הרב א"מ שך, הרב י"ש אלישיב, ורבים אחרים.

דומני שהניסוח הברור ביותר של עמדתם הוא שאין מדובר בנושא הלכתי; ההדרכה ההלכתית היחידה בעניין זה היא לפעול באופן המועיל ביותר למדינת ישראל. כך כתב בהקשר זה הרב חיים דוד הלוי:

מדובר כאן על משא ומתן מדיני עם שכנינו, שבעקבותיו נחזיר שטחים ואולי נזכה בשלום.

27 הרב ח"ד הלוי, 'השלום והשלכותיו', תורה שבעל פה כא, תש"ם, עמ' 39-51.

ושאם לא נעשה כן, ננציח את מצב המלחמה ונעמוד לפני סכנות... מדובר בסכנה של בידוד מדיני, מניעת אספקת נשק או תמיכה כלכלית וכדומה; האם למצב כזה יש דמיון בהלכה, להתיר או לאסור? האם היה עם ישראל שרוי אי פעם במצב דומה? או שמא ההלכה עוסקת בכלל במצבים מדיניים עדינים ומסובכים כאלה?

הוא אשר אמרנו לעיל, זה כוחה של ההלכה, שלא התערבה בהלכות המדינה לפרטיהם, וכל השנוי בה הוא כללי יסוד בלבד. ומה שנראה לעניות דעתי כפשוט ביותר הוא, שהכלל המנחה בכל זה הוא הבטחת בטחונה של האומה בכל מסגרת של משא ומתן על יסוד תפיסה רחבה מאוד של מצוות התורה 'וחי בהם'. ולכן הדיון בהחזרת שטחים או בהחזקתם צריך להתבסס על יסוד פשוט וברור - מה טוב להבטחת הגנתה של המדינה, שהוא קיומה של האומה. זו הלכה שאינה כתובה, ובודאי שאינה נובעת מדין פיקוח נפש, אלא מכוח ההיגיון הפשוט...

השיקול המכריע במקרה זה הוא קיומה וביטחונה של האומה. ולכן ממשלה בישראל, שתגיע למסקנה שוויתור על שטחים ימנע מלחמות ושפיכות דמים ויביא בעקבותיו שלום אמת, רשאית - ואף חייבת - לעשות זאת. ולעומת זה נסיגה, שעלולה לגרום לסיכון ביטחוני כלשהו, אסורה היא לחלוטין.²⁷

לדברי הרב הלוי, אין בהלכה כלים לדיון מפורט בשאלת מסירת שטחים לנוכרים בהסכם שלום. ההלכה מורה לראשי האוצר לפעול באופן המועיל ביותר למשק, אך

אינה מנחה אותם בקביעת הטכניקה המדויקת לטיפול במשבר אגרות החוב הקונצרניות. ההלכה מורה לרופא לעשות ככל יכולתו לריפוי החולה, אך אינה פוסקת האם יש להעדיף ניתוח או טיפול תרופתי. ובאותה מידה,

ההלכה מורה לקברניטי המדינה לפעול ככל אשר לאל ידם למען טובת המדינה ושגשוגה, אך אינה מנחה אותם באיזו דרך מדויקת יש לנקוט.

והרי קל וחומר הוא: אם ההלכה אינה מורה לרופא באיזו טכניקה רפואית יש לנקוט בנוגע לרפואת חולה יחיד, כל שכן שאין ההלכה מורה למדינאים איך להוביל את המדינה כולה. ענייני הציבור הם סבוכים ומורכבים, וההלכה לא התיימרה לפסוק בהם בעזרת כללים נוקשים וחד-משמעיים.²⁸

חלק מהקוראים לסירוב פקודה במקרה של פינוי יישובים רואים בכך גילוי של מעורבות ההלכה בחיי המדינה. למעשה, ההפך הוא הנכון: גישתם ההלכתית נראית לכאורה כמתעלמת מהחידוש העצום שבהקמת מדינה יהודית,

ומההבדל היסודי שבין דיני יחיד לדיני ציבור. בעניינים ציבוריים, ההלכה משאירה מרחב החלטה גדול יותר למנהיגי העם. כפי שכתב הרב חיים דוד הלוי על ענייני

28 יסוד זה בולט, למשל, בגישתו ההלכתית של הרב גורן בנוגע לפעילות צבאית בשבת. לדבריו, אי אפשר לפסוק בנושא זה בעזרת השיקולים המדויקים שפיתחו הפוסקים כשדנו בעניין "פיקוח נפש". שיקולים אלו נכונים ברמת הפרט, אך ברמת הכלל יש צורך בארגז כלים הלכתי אחר. ועיין במאמרי, 'הלכות מדינה כתחום הלכתי עצמאי', עלון שבות בוגרים כ, תשס"ה, עמ' 221-233.

הנהגת המדינה,

"לפי מהותם של שטחי חיים אלה הם ניתנים לשינוי מתקופה לתקופה, ואילו תורת ה' תורת נצח היא, ונמנעה תורה במתכוון מלקבוע בהם תחומים ברורים ומוגדרים" (שם)

סירוב פקודה המוני

ישפיע באופן מרחיק

לכת על רוח החברה

הישראלית וצה"ל.

האם בכך לא תתערער

אחיזתנו בארץ יותר

משיעור אותה כל פינוי

שהוא? בשיקול הזה צריך

להתחשב אפילו לו היה

מדובר על פינוי יישוב

ומסירתו לשליטת אויבינו;

קל וחומר שזהו שיקול

מרכזי כאשר מדובר על

שטח שנשאר בכל מקרה

בריבונות ישראל.

גם בנושאים כאלו התורה מלמדת אותנו עקרונות וערכים; אך יישומם בפועל נעשה על סמך הערכת המציאות. כאמור, לעמדה זו שותפים פוסקים רבים וחשובים.

גם אם אדם מסוים סובר כרבנים האוסרים מסירת שטחים מארץ ישראל לידי נוכרים, ספק האם הוא רשאי להסתמך על כך ולסרב לפקודת פינוי. הרי גם במדינת התורה, שתתנהל כולה בדרך התורה והיהדות, מן הסתם יהיו חילוקי דעות בין רבנים שונים. אם הצבא היהודי יאחז בדרך פעולה מסוימת, שקיבלה גיבוי מרבנים נכבדים - האם יוכל כל חייל לסרב לציית לפקודות הצבא, משום שהוא אוזח בדרכם של רבנים אחרים? לכאורה, די בכך שפקודות הצבא מוכרות כלגיטימיות על ידי חכמים מרכזיים ומובילים בין גדולי הדור, ואין החייל יכול לטעון במקרה זה שהפקודה סותרת את ההלכה.

ג. מורי ורבי, הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א, כתב שיש השואלים אותו האם היה מורה לתלמידיו לציית גם לפקודה לחלל שבת. הוא השיב שהוא מורה זאת לתלמידיו באופן

28 יסוד זה בולט, למשל, בגישתו ההלכתית של הרב גורן בנוגע לפעילות צבאית בשבת. לדבריו, אי אפשר לפסוק בנושא זה בעזרת השיקולים המדויקים שפיתחו הפוסקים כשדנו בעניין "פיקוח נפש". שיקולים אלו נכונים ברמת הפרט, אך ברמת הכלל יש צורך בארגז כלים הלכתי אחר. ועיין במאמרי, 'הלכות מדינה כתחום הלכתי עצמאי', עלון שבות בוגרים כ, תשס"ה, עמ' 221-233.

קבוע: כל החיילים בצה"ל "מחללים" שבת בפעילות מבצעית חיונית.²⁹

אמנם, יש פוסקים הטוענים שמסירת חלקים מארץ ישראל לנוכרים חמורה מחילול שבת, וגוברת גם על פיקוח נפש. ברם, אפילו לדעת אותם פוסקים, לכאורה אין לסרב לפקודת פינוי יישובים. מדוע? כי גם הם מודים שיש היתר ואף חובה למסור שטחים מארץ ישראל, במקום שיש פיקוח נפש של כלל האומה. נניח שחלילה תצליח

אירן להגניב לישראל שלושים פצצות גרעיניות, ושליטיה יודיעו שיחריבו את כל המדינה אם לא נסכים לסגת מחלקים מסוימים של ארצנו. האם במצב נורא מעין זה מישהו יעלה על דעתו לאסור את הפינוי? כולם היו מודים שעדיף לוותר. עדיף להישאר עם משהו מאשר עם כלום.³⁰

אך לדעת אנשי השמאל, זהו בדיוק המצב גם היום: הם טוענים שאם לא נוותר על חלקים מארץ ישראל - נפסיד את כל המדינה, בגלל טרור,

דמוגרפיה, עוינות העולם וכו'. אם הם היו צודקים בתיאור העובדות, כולנו היינו מודים שצריך למסור את השטחים. אמנם, רוב בני הציבור הדתי לאומי סבורים שהם טועים. אך זה כבר אינו ויכוח הלכתי, אלא ויכוח על העובדות. ובוויכוח על העובדות אי אפשר שכל חייל יחליט בעצמו.

בוויכוח הנוגע לערכים, כל אחד חייב לקבוע את הקווים האדומים שלו בעצמו. אך לב הוויכוח כאן אינו נוגע לערכים, אלא לעובדות: האם אכן מסירת השטחים תועיל למדינת ישראל, או שתזיק לה. באופן אישי, קשה לי להבין כיצד מישהו יכול לסבור שמסירת חלקים מארצנו תסייע למדינה. ניסיון העשורים האחרונים מורה את ההפך הגמור. אך זו בסך הכול דעתי האישית, וכאן אין לי כל יתרון על פני אדם אחר. החלטות עובדתיות מעין אלו מתקבלות

לב הוויכוח כאן אינו נוגע לערכים, אלא לעובדות. החלטות עובדתיות מעין אלו מתקבלות על ידי מוסדות המדינה הנבחרים, ומוסדות הצבא הממונים, ולא על ידי כל אזרח וכאסטרטג-כורסה מזהיר, אני בטוח שעלינו לנוע דווקא לחזית הדרום. האם מישהו יעלה על דעתו שזכותי לסרב פקודה במקרה זה? כיוון שמדובר במחלוקת עובדתית, סמכות ההכרעה אינה בידי כל חייל, אלא בידי המוסדות שהוסמכו לכך בחוקי המדינה. יש להם הסמכות להחליט, ויש להם גם הסמכות לטעות. כך כתב הרב ליכטנשטיין בנושא זה:

על ידי מוסדות המדינה הנבחרים ומוסדות הצבא הממונים, ולא על ידי כל אזרח באופן פרטי. כפי שכתב הרב ליכטנשטיין, "גם אם נסכים כי פוסקים הם שיגדירו רמת הסכנה והתועלת המתירה אכילה ביום הכפורים, רק רופאים ידעו לקבוע עד כמה סעודה מסויימת נחוצה לחולה פלוני".³¹ נאמר שאני מקבל פקודה לנוע עם יחידתי לגבול הצפון. כחייל מנוסה וכאסטרטג-כורסה מזהיר, אני בטוח שעלינו לנוע דווקא לחזית הדרום. האם

מישהו יעלה על דעתו שזכותי לסרב פקודה במקרה זה? כיוון שמדובר במחלוקת עובדתית, סמכות ההכרעה אינה בידי כל חייל, אלא בידי המוסדות שהוסמכו לכך בחוקי המדינה. יש להם הסמכות להחליט, ויש להם גם הסמכות לטעות. כך כתב הרב ליכטנשטיין בנושא זה:

29 כמובן, יש מקום לטעון שבמקרה שלנו אין כל צורך חיוני ביישובים. אך זו כבר מחלוקת עובדתית, שההכרעה בה היא במסגרת סמכותם של מוסדות המדינה המוסמכים, כפי שנסביר בהרחבה להלן.

30 כך עולה מדברי הרב שלמה גורן: "יש מצוה מן התורה לדורות לקיים ולהגן על ריבונות ישראל על שטחי א"י המקודשים, ומצוה זו דוחה פיקוח נפש של יחידים... כל זה כמובן בתנאי כפול ומכופל, שבידינו הכח להגשים מצוות אלו, ואפילו במחיר של אבידות, ואין פיקוח נפשם של יחידים דוחה קיום מצוות אלו. אבל חס וחלילה, אם יתברר שאין לנו עוצמה וכח כדי לנצח את אויבינו, לפי הערכת המצב הריאלי ביחס למאזן הכוחות, במצב כזה ברור שכל הסדר של שלום, ואפילו רופף, עדיף על תבוסה חס וחלילה בשדה הקרב" (הרב ש' גורן, 'אדמת הקודש ופיקוח נפש', תחומין טו, תשנ"ה, עמ' 16).

31 הרב א' ליכטנשטיין, 'הרהורי ימי פקודה', <http://prdupl02.ynet.co.il/ForumFiles/RM12750493.doc>

הכרעות מעין אלה, בעניינים צבאיים ומדיניים, מסורים רק בידה של מלכות. תפקידה של מלכות הוא למלוך. לא יעלה על הדעת, שכל חייל יקבע לעצמו מה לעשות, שכל חייל יראה עצמו כרמטכ"ל, ושכל רב יראה עצמו כשר ביטחון או כראש ממשלה.³²

דברים דומים למדי כתב גם הרב יעקב אריאל, בימי הפולמוס על עקירת יישובי סיני בעקבות הסכם השלום עם מצרים:

חיילים שלא השלימו עם החלטת הממשלה להרוס את חבל ימית ולגרש את תושבי היהודיים היו חייבים למלא פקודה. וזאת משום שגם לדעתם הממשלה לכל היותר טעתה בשיקוליה, אולם לא התכוונה לעבור עבירה, אלא סברה שבכך היא מביאה תועלת לעם ישראל ולארץ ישראל... אמנם הממשלה לא שקלה, לצערנו, את צעדיה מתוך שיקולים של תורה, אך עובדה שהיו רבנים שהתירו את הדבר.³³

אני יכול להחליט לבד האם אני סומך על הטבח הצבאי שלא יטרף את הפיצה. אך כאשר הדיון נסוב סביב שאלות עובדתיות של תועלת העם והמדינה, השלטון הוא שמכריע. ואם השלטון טועה, נחרוק שיניים ונציית. עדיף

32 הרב א' ליכטנשטיין, 'סרבנות שלא כהלכה', עלון שבות בוגרים כא, תשס"ו, עמ' 115.

33 הרב י' אריאל, 'הפרת פקודה משום מצוה או שיקולים מוסריים', תחומין ד, עמ' 178. הרב אריאל הוסיף שם שיקול נוסף, שאינו רלוונטי לענייננו: הממשלה לא ידעה שיישובי ימית הם בתוך גבולות ארץ ישראל לפי התורה. עוד כתב שם הרב אריאל ששמע סברות אלו מפי הרב אברהם שפירא. הרב שפירא טען אז שאין לסרב פקודה, אך שלדעתו מסירת סיני למצרים היא עבירה מן התורה. כידוע, בימי ההתנתקות שינה הרב שפירא את טעמו, וקרא לסיורב פקודה.

34 הרב ש' אבינר, 'סירוב לפקודת רשע וטירוף', מעייני הישועה גיליון קסו, פרשת נח, א' מר-חשוון תשס"ה. מסקנתו של הרב אבינר שם הייתה: "סירוב פקודה - חלילה, לא! מוטיבציה - גם לא!". ובמקום אחר כתב: "לא ייתכן לסרב פקודה... יחד עם זה, אינני רואה איך תהיה לחיילים יכולת לעולל זאת" (הנ"ל, 'המפקד! הוא לא מסוגל!', מעייני הישועה גיליון רו, פרשת פנחס, ט"ז תמוז תשס"ה). מדברי הרב אבינר עולה שבאופן פרטי כל חייל צריך להשתדל לחמוק מהשתתפות בעקירת יהודים, אך "בל נצעד עוד צעד ונהפוך זאת למכשיר כדי להשפיע על תהליכים מדיניים שנוגעים לכלל האומה. שהרי בארץ הזאת, לא רק אנו גרים אלא עוד יהודים רבים, וגם הם רוצים לקבוע מה יהיה פה. הם לא יסכימו שקבוצה קטנה תשלט עליהם" (הנ"ל, 'אולי בכל זאת סירוב פקודה', מעייני הישועה גיליון רסת, סוכות, ט"ו תשרי תשס"ו).

35 הרב ש' אבינר, 'הפסיקו לפורר צה"ל!', באהבה ובאמונה גיליון 500, פרשת תצוה תשס"ה.

לפרק את השיניים מאשר לפרק את העם.

ד. הרב שלמה אבינר העלה טיעון נוסף כנגד סירוב פקודה. לדעתו, חובת כיבוש הארץ היא חובה ממלכתית, שמוטלת על הממשלה והעם, ולא על כל יחיד:

המצווה הגדולה הזאת של החלת הריבונות על הארץ - מוטלת על הכלל ולא על הפרט כפרט... לכבוש את הארץ, להקים מדינה ולכונן ריבונות - מוטל על הכלל...

'החיוב על כל אדם מישראל ועל כל גדול תורה בישראל למנוע ולעכב את זה [מסירת קרקעותינו לגויים ח"ו] בכל אומץ ועוז, מן השמים יסייעונו' (הרצ"ה קוק, 'לא תגורו', להלכות ציבור כרוז יא). בוודאי מצווה על כל יחיד למנוע חורבן זה, כאזרח כחייל. אך כאמור לעיל, התועבה הזאת אינה של החייל אלא של הממשלה... במצב כזה, אין על החייל חובת סירוב.³⁴

כולם יודעים שכיבוש הארץ וריבונות על הארץ היא מצווה של הכלל ולא של הפרט. כאשר, לצערנו, הכלל אינו רוצה, המצווה מתרוקנת גם מן הפרט, וגם העבירה. לכן אין כאן מסייע לדבר עבירה או מחזק ידי עוברי עבירה.³⁵

ה. טיעון אחר אומר שצריך לחשוב על ההשלכות של סירוב פקודה המוני. סירוב מעין זה יעמיד עימות חריף בין החיילים הדתיים לבין הצבא ומפקדיו. התוצאה המיידית תהיה הפרטה של הציות לפקודות, וממילא הרס הצבא. אם כל חייל יחליט שלא ליטול חלק בפעילות שנראית לו מקדמת מדיניות שגויה, אז מחר השמאלנים יסרבו לשמור בהתנחלויות, ומחרתיים הירוקים יסרבו לנהוג ב"אביר" עם מנוע דיזל מזהם.

בתקופת המהפכה הקומוניסטית של 1917 ברוסיה, ברגע שהוקם הסובייט של פטרוגרד, הוראתו הראשונה הייתה שחייל יכול לחלוק על מפקדו. כל מי ששירת בצבא יכול לשער איך נראה הצבא הרוסי בעקבות ההוראה הזו: חיילים עמדו והתווכחו במשך שעות עם קציניהם האם למלא פקודה מסוימת. ב-1925, כשמנהיגי ברית המועצות הזדעזעו מרמתו העלובה של צבאם, הם ביטלו בחופזה את הנהל הזה, והחזירו את ההיררכיה לקדמותה. בלי ציות לפקודות אין צבא.

גם אם צה"ל עסק בפינוי יהודים, זה רק שבריר אחוז זעיר מפעילותו. התכלית של פעילות צה"ל, ברובה המוחלט, היא הגנה על יהודים ועל מדינתם. "הרי צה"ל אינו יחידה ארצית לפינויים", כתב הרב אביר, "אלא רובו ככולו צבא שמציל את העם ואת הארץ ואת קידוש השם".³⁶

אם בוקר אחד חיילי צה"ל היו מכריזים על שביתה - כבר באותו ערב איש מאתנו לא היה בין החיים. לכן אנחנו צריכים להיזהר מאוד לבל נהרוס את הצבא. כמובן, אם צה"ל היה רוכש עבור חייליו מדים זולים במיוחד, שנארגו מצמר ופשתים יחדיו - לעולם לא הייתי מעלה אותם על בשרי. איסור שעטנז גובר על השיקולים של אגף הרכש

במטכ"ל. החשש מהרס הצבא אינו שיקול אולטימטיבי, שיוביל אותנו לציית באופן אוטומטי לכל פקודה. אך הידיעה שסירוב פקודה המוני יהרוס את צבאנו, צריכה להוביל להרהור נוסף בשאלה האם אכן המצב מצדיק סירוב המוני שכזה, ברוח הסעיפים הקודמים שכתבנו. התפוררות הצבא היא תוצאה הרסנית בעלת השלכות איומות; היו שראו זאת כשיקול הגובל בפיקוח נפש.³⁷

התוצאה השנייה של סירוב פקודה המוני תהיה שבר נורא בין דתיים לחילוניים במדינה כולה. אין דבר מקומם יותר מאשר בלימה כוחנית של מהלך לאומי שהוחלט על ידי גורמים מוסמכים. זוהי שבירת כללי המשחק. תומכי הפינוי היו מתקוממים בזעם כנגד תופעה של סרבנות המונית; ובצדק היו מתקוממים. ישנם כאלו אשר כמהים לשבר בין דתיים לחילוניים, מתוך אשליה שמתוכו נצמיח אלטרנטיבה לשלטון החילוני והמושחת. אין חלקי עמהם. ממלחמת אחים איש לא יצא נשכר, ונדאי לא אנחנו, משום שנפסיד בה.

סירוב פקודה המוני לא היה מצליח לעצור את תוכנית ההתנתקות. כוחנו אינו רב עד כדי כך. בשחצנות מדהימה, חלק מדוברי הציונות הדתית מניחים כמובן מאליו שהצבא לא היה מסתדר בלי חיילינו. ובכן, אני נוטה לחשוב שהצבא היה מסתדר לא רע גם בלעדינו. הדתיים הלאומיים נוטלים חלק חשוב בצבא, אך אנו רחוקים מלהיות רוב. קל וחומר שהדתיים הלאומיים הנאמנים לרבניהם רחוקים מאוד מלהיות רוב. עלינו לשמוח על כך שנטל האחריות למדינה אינו נופל רק על שכמנו; ציבורים רבים אחרים משתתפים באחריות זו.

36 הרב ש' אביר, 'הפסיקו לפורר צה"ל!', באהבה ובאמונה גיליון 500, פרשת תצווה תשס"ה.

37 הרב א' ליכטנשטיין, 'סרבנות שלא כהלכה', עלון שבות בוגרים כא, תשס"ו, עמ' 113. ועיין גם בדברי הנצי"ב, אשר מרחיב בנושא ההשלכות החמורות של סירוב פקודה: העמק שאלה פרשת ואתחנן שאילתא קמב.

חז"ל לימדונו שאחד הדברים שהדעת אינה סובלתם הוא "דל גאה" (פסחים ק"ג ע"ב). חלק מסרוגי הכיפות מפגינים לעתים קרובות אותה נטייה נפשית של "דל גאה". הם מסרבים לראות את כוחנו האמיתי, ומשלים את עצמם שכל המדינה נשענת רק עלינו ועל כוחנו. זו טעות עובדתית מרה. לא בלמנו את ההתנתקות,

אסף פריד

סירי צחי, מקור ראשון

בין היתר משום שלא היה בכוחנו לעשות זאת. כפי שכתב הרב אביר: "הבל הוא לחשוב שבשטח אפשר לנצח את צה"ל, והבל לחשוב שסירוב פקודה הוא שיעצור את ההתנתקות. זה רק יהרוס את הצבא".³⁸

אך אם בכל זאת סירוב פקודה המוני היה מצליח לעצור את ההתנתקות, זה היה הרבה יותר גרוע מאשר ההתנתקות עצמה. אני כותב זאת כאדם שהתנגד להתנתקות בכל תוקף, וסבור שהיא המיטה עלינו אסון. סירוב פקודה

38 הרב ש' אביר, 'הפסיקו לפורר צה"ל!', באהבה ובאמונה גיליון 500, פרשת תצווה תשס"ה.

המוני היה מקרב אותנו מאוד למלחמת אזרחים. עד כמה שצעדיו של אריאל שרון סתרו את רוח הדמוקרטיה, בסופו של דבר הם קיבלו אישור מן הממשלה ומן הכנסת. שרון כופף, עיקם ועיוות את כללי המשחק, אך לא שבר אותם. לעומת זאת, אם אזרחים במדינה דמוקרטית עוצרים בכוח מהלך שהממשלה והכנסת החליטו עליו, זו הזמנה למלחמת אזרחים. הידיעה הזו חייבת להביא אותנו להרהור נוסף בשאלה האם אכן סירוב המוני הוא הכרחי מבחינה הלכתית. בעיניי, התשובה לשאלה היא ברורה.

לסיום פרק זה, אזכיר כמה שאלות שבני נוער נוהגים לשאול אותי לאחר שהם שומעים את עמדותי בנוגע לסירוב פקודה:

שאלה: האם היית גורר במו ידך משפחה מתוך ביתה בגוש קטיף?
תשובה: לא. אך גם לא הייתי מסרב לפקודה. הייתי מתחמק.

מה רע להיות תורן מטבח?
שאלה: הרי גם עמוס עוז קרא לסרב לפקודה לפנות יישובים ערביים!
תשובה: מה אכפת לי מעמוס עוז?

אני דואג למדינה יותר ממנו.
שאלה: אם הממשלה הייתה מחליטה על פינוי כפר ערבי, האם היית מצייט גם לפקודת טרנספר זו?
תשובה: כן.